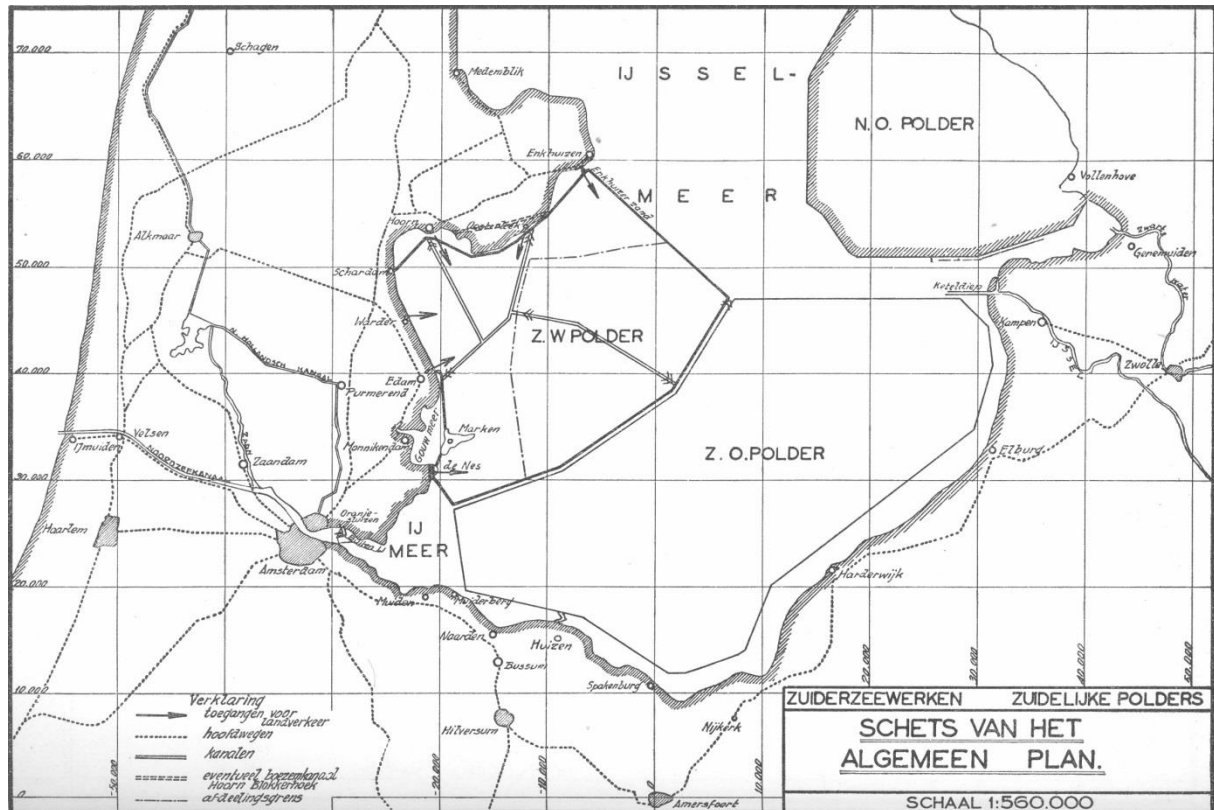

Markermeer: water, waard en wadden

Het Markermeer, 700 km² groot, is een van de verworvenheden van het Zuiderzeeproject die zijn grondlegger ir. Cornelis Lely niet had voorzien. Op de plaats waar nu een grote waterplas ligt, had Lely zijn Zuidwestelijke Polder getekend. Deze zou na de realisering van de Wieringermeer als tweede grote droogmakerij in de voormalige Zuiderzee moeten worden aangelegd. Toen er in de jaren dertig van de vorige eeuw over een tweede polder moest worden beslist, gooide de economische crisis echter roet in het eten; aan de goedkopere Noordoostpolder werd voorrang gegeven.

Eenvoudige weergave van de toekomstige Zuidwestelijke Polder als aanzet tot realisering van de Zuidelijke IJsselmeerpolders, 1941.

In 1940, toen de dijkbouw van de Noordoostpolder al flink gevorderd was, werd dan toch een begin gemaakt met de Zuidwestelijke Polder. Door de Tweede Wereldoorlog kwamen de werkzaamheden echter al snel stil te liggen. Na de bevrijding in mei 1945 werd vanwege de vele wederopbouwactiviteiten in ons land aanvankelijk de polderaanleg in het IJsselmeergebied niet hervat. Enkele jaren later werd bovendien de voorkeur gegeven aan de realisering van Oostelijk Flevoland, het oostelijke deel van Lely's Zuidoostelijke Polder. Van groot belang voor die keuze was het feit dat in deze landaanwinning de hoofdstad van de IJsselmeerpolders zou moeten verrijzen, een belangrijke onderneming die zo snel mogelijk gestart diende te worden.

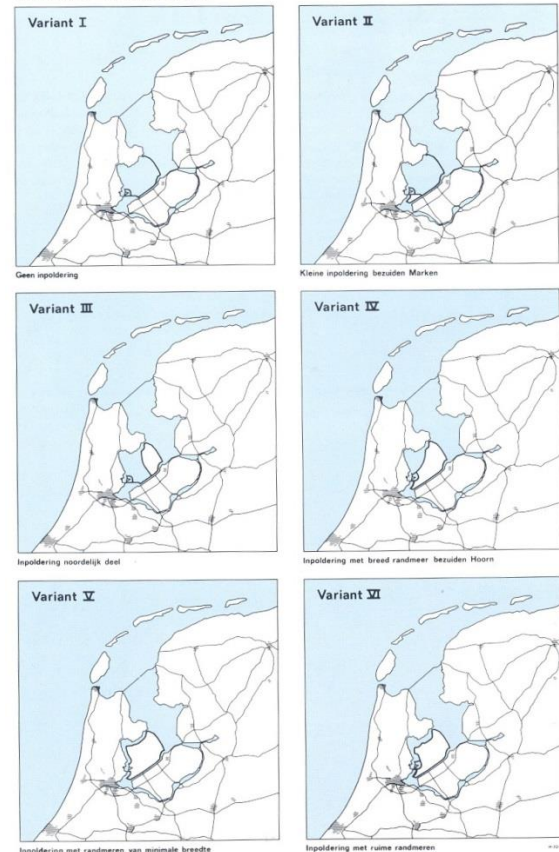
Toen in 1957 Oostelijk Flevoland droogviel, werd de realisering van de Zuidwestelijke Polder weer ter hand genomen, maar slechts voor korte tijd. De geplande droogmakerij werd, refererend aan het eiland Marken, getooid met de naam Markerwaard. Daarmee verdwenen eerdere aanduidingen als Hoornsche Polder en Westerpolder naar de achtergrond. Dat de werkzaamheden voor die

Markerwaard wederom werden gestaakt, had te maken met het prioriteit geven aan de aanleg van Zuidelijk Flevoland. Kostenoverwegingen en de bouw van een overloopstad voor de Randstedelijke Noordvleugel, het latere Almere, speelden daarbij een rol. Langs het Oostvaardersdiep werden reeds gerealiseerde dijkvakken van de Markerwaard benut voor de waterkering van Zuidelijk Flevoland.

Hoewel de regering in 1968 nog het vaste voornemen uitsprak de Markerwaard aan te leggen, groeide bij sommige Nederlanders twijfel over het nut van een grootschalige landaanwinning. Uitbreiding van het landbouwareaal met nieuwe gronden was niet meer nodig sinds Nederland deel uitmaakte van de gemeenschappelijk Europese landbouwmarkt. Bovendien werd de betekenis van groot open water voor de toenemende recreatiebehoefte sterk naar voren gebracht. In 1971 bleek de minister van Verkeer en Waterstaat W. Drees jr. weinig te voelen voor het uitvoeren van een kostbare landaanwinning zonder het maken van nieuwe afwegingen. In zijn opdracht bracht de Dienst der Zuiderzeewerken het rapport *Beschouwingen over de Markerwaard* uit. Hoewel de Dienst zelf voorstander was van inpoldering werd voor het eerst in een overheidsdocument het niet aanleggen van de Markerwaard als een reële optie naar voren gebracht.

Twijfel over de realisering van de laatste grote IJsselmeerpolder verhinderde echter niet dat de bouw van de noordelijke Markerwaarddijk tussen Enkhuizen en Lelystad, die in waterstaatskringen Houtribdijk heet, gewoon werd voortgezet. De weg over deze dijk, die in 1976 gereed kwam, werd belangrijk geacht voor de verbinding tussen Noord-Holland enerzijds en Flevoland en Oost-Nederland anderzijds. Ook zonder aanpalend nieuw land werden de investeringen voor deze verbinding nuttig geacht.

Varianten Markerwaard

De zes varianten om het Zuiderzeeproject voort te zetten in Beschouwingen over de Markerwaard, 1972.

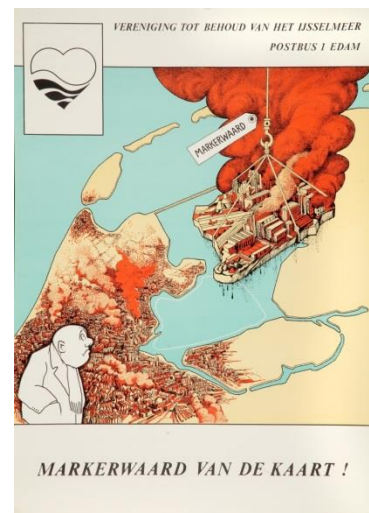

Bouw van de Houtribdijk, 1964 (fotograaf Edzo Ebbens). Links: gestorte keileem langs de 'polderzijde' van dijk. Rechts: aanbrengen van grindasfaltbeton met een speciale machine.

De Rijksdiensten die met de realisering van het Zuiderzeeproject belast waren, investeerden veel in onderzoek naar de inrichting van een Markerwaard met ruime randmeren. Ze wisten de regering echter niet te bewegen de realisering van een meer of minder grote polder daadkrachtig ter hand te nemen. In de tweede helft van de jaren tachtig wisten ook de Initiatiefgroep Markerwaard, de Vrienden van de Markerwaard en allerlei belanghebbenden rond het plan voor een droogmakerij Westelijk Flevoland het kabinet niet te verleiden tot polderaanleg. In 1990 besloot de regering het Markermeer voortaan als open water te gaan beheren. Veertien jaar later legde het kabinet in de *Nota Ruimte* definitief vast dat er in het Markermeer geen grote polder zou worden aangelegd. Toen in 2005 de Zuiderzeewet werd ingetrokken, verdween ook het kader van Lely waarbinnen een landaanwinning in het Markermeer vorm had moeten krijgen.

Markerwaard met brede randmeren, gezien vanuit het zuiden, gevisualiseerd door futuroloog en architect Rudolf Das, 1985.

Rechts: Affiche dat protesteert tegen een verstedelijkte en vervuilende Markerwaard.

De natuurwaarden en de waterkwaliteit van het Markermeer stonden sindsdien met grote regelmaat ter discussie. In 2012 bracht de Vereniging Natuurmonumenten een plan naar buiten om nabij de Houtribdijk een natuurgebied aan te leggen met een aantal eilanden als kern. Die werden aangeduid als wadden. Kwelders, moerassen, wilgenbossen, rietbegroeiing en een onderwaterwereld met grote biodiversiteit zouden gezamenlijk een uniek biotoop moeten gaan vormen. Door een vlotte samenwerking tussen private en publieke partijen kon in 2016 met de aanleg van het eerste eiland worden begonnen. Op 8 september 2018 werd dat eiland officieel voor het publiek opengesteld.

Ontwerptekening van de Markerwadden, gezien vanaf het zuiden.

Door zandopspuiting komt het eerste eiland boven water, juni 2016.

De aanleg van de Marker Wadden ontmoette ook kritiek. Volgens sommigen zou te weinig rekening worden gehouden met de bodemgesteldheid van het Markermeer. Anderen meenden dat er sprake was van oude wijn in nieuwe zakken: de aanleg van wetlands in het IJsselmeergebied was al een aantal malen eerder bepleit. Deze kritische geluiden zijn tot nu toe overstemd door enthousiasme over de realisering van nieuwe natuur en een trots gevoel over het innoverend vermogen van de Nederlandse waterbouwtechniek. Uitgekiende publiciteit – er werd in 2017 een stemlokaal voor de Tweede Kamerverkiezingen op het eerste eiland ingericht – en het feit dat de Marker Wadden sinds 1 oktober 2018 opgenomen zijn in het Nationaal Park Nieuw Land (dat ook de Oostvaardersplassen, de Lepelaarsplassen en stuk open Markermeer omvat) versterken het gevoel dat er wat groots wordt verricht in het Markermeer.

André Geurts

Verantwoording van de illustraties

Eenvoudige weergave van de toekomstige Zuidwestelijke Polder:
Driemaandelijksche Mededeelingen betreffende de werkzaamheden voor de afsluiting en droogmaking van de Zuiderzee (1941) (oktober) blad V.

De zes varianten:
Beschouwingen over de Markerwaard. Nota nr. 276 Rijkswaterstaat, Dienst der Zuiderzeewerken ed. ('s-Gravenhage 1972) 24.

Bouw van de Houtribdijk:
<https://beeldbank.rws.nl/>; links:
<https://beeldbank.rws.nl/MediaObject/Details/508766>;
<https://beeldbank.rws.nl/MediaObject/Details/508750>.

Markerwaard met brede randmeren:
Batavialand, Lelystad.

Affiche 'Markerwaard van de kaart':
Batavialand, Lelystad.

Ontwerptekening van de Marker Wadden:
Natuurmonumenten / Vista; zie:
<https://www.flickr.com/photos/108580285@N07/27357496028/in/album-72157667112989078/>.

Zandopspuiting eerste eiland:
Natuurmonumenten / Straystone Fotografie; zie:
<https://www.flickr.com/photos/108580285@N07/26358637287/in/album-72157667112989078/>.